

دانشگاه هرمزگان

وزارت آموزش و پرورش

اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان

معاونت آموزش و پرورش شهرستان میناب

Third National Conference on Professional Research in Psychology and Counseling

ISC

CIVILICA

سومین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره "با رویکرد از نگاه معلم"

بررسی گونه‌های خواب و رویا در شاهنامه فردوسی

فائزه محرابی

کارشناس ارشد ادبیات فارسی، معاون آموزشگاه

چکیده

خواب و رویا یکی از رازناک‌ترین و پیچیده‌ترین پدیده‌های عالم هستی است این مقوله در شاهنامه نیز از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. پهلوانان و شاهان در موقعیتهای مختلف، برخی از وقایع را که در آینده به وقوع خواهد پیوست در خواب می‌بینند. از آنجا که شاهنامه آیینۀ تمام‌نمای فرهنگ ایرانی در درازنای تاریخ می‌باشد، در این پژوهش بازتاب این پدیده بر پایه کتاب شاهنامه بررسی شده است.

کلید واژه: فردوسی، شاهنامه، خواب، رویا

مقدمه

در همه فرهنگ‌ها و مذاهب مختلف، خواب و رویا دیدن و دنیای پر رمز و راز آن توجه بسیاری از انسان‌ها را به خود جلب نموده و از روزگار کهن تا امروز، اندیشه‌ها و باورهای متفاوتی درباره خواب و رویا مطرح بوده است. محققان می‌گویند خواب دیدن در مورد نگرانی‌ها، روشی است که مغز توسط آن به ما کمک می‌کند تا برای رویارویی احتمالی با آنها تمرین داشته باشیم و ((انعکاس تغییر و تحولات درونی ماست که پیوسته در حال غلیان و جوشش است)) (گوتیل، ۱۳۸۱: ۱۱). گذشته از اینکه رویاها در بحث دینی، عرفانی، فلسفی، علمی و روانشناسی جایگاه مهمی به خود اختصاص داده است در ادبیات فارسی به ویژه در ادبیات حماسی نقش مهمی در شکل‌گیری داستانها به عهده دارد و از آن به عنوان ابزاری مهم در پیشگویی رویدادها بهره برده اند.

در فرهنگ ایرانی، خواب و رویا پیوندی ناگسستنی با مردم و اعتقادات ایشان دارد و برترین اثر که آیینی تمام‌نمای فرهنگ ایرانی است و می‌توان بازتاب این فرهنگ را در آن کالبد شکافی نمود، اثر گران سنگ استاد سخن، فردوسی است. خواب‌ها در شاهنامه در موقعیت‌های حساس بر فرد عارض می‌شود و او را نگران یا آسوده خاطر می‌سازد. رویا را می‌توان از دید خاستگاه و چگونگی پدید آمدن آنها به سه گونه بنیادین بخش کرد:

۱- خواب‌های پریشان: این گونه از رویا، رویایی است که یکسره از نیازهای نفسانی و تنی برآمده باشد.

۲- خواب‌های کمابیش راست: این گونه از رویا آن است که زاده‌ی نیازهای تنی و روانی نیست و به یکبارگی از نفس بر نمی‌آید بلکه روح نیز در آن بهره و نقشی می‌تواند داشته باشد.

۳- خواب‌های راست: این گونه از رویا برترین گونه‌ی رویاست. در فرهنگ‌های باستان بر آن بوده اند که خدایان این خواب را در دل پاره‌ای از کسانی که به نهن بیننی می‌توانسته اند آینده را پیش گویند، در می‌افکندند (کزازی، ۱۳۷۶: ۹۰-۹۷). خواب راست منبعی روحانی دارد و بیشتر خواب‌های شاهنامه از نوع سوم است و هر کسی که خوابی می‌بیند، نمود آن در بیداری اتفاق می‌افتد. تنها خوابی که از این قاعده مستثنی است خواب بهرام چوبینه است.

خواب‌های شاهنامه بر اساس مراتب اجتماعی اشخاص، تقسیم بندی شده است و بر اساس آن ذکر می‌شود اما قبل از آن باید گفت که برخی از خواب‌های شاهنامه ساده اند و بیننده‌ی خواب تعبیر آن را حدس می‌زند ولی برخی از آنها نیاز به معبر دارند و در برخی از موارد هرکسی از عهده‌ی تعبیر آنها بر نمی‌آید.

از نظر کارکرد و درون مایه، رویاهای راست در شاهنامه به گونه‌های زیر تقسیم می‌شود: